

Неізвестна О. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
в. о. директора Навчально-наукового інституту економіки і підприємництва,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна;
e-mail: nieizviestna@donpiuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0002-6135-6524*

Слободянюк Н. О.

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів і банківської справи,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна;
e-mail: slobodyanyuk@donpiuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0002-0803-9423.*

Волошина С. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри підприємництва і торгівлі,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна;
e-mail: voloshyna@donpiuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-7148-6923*

Гудзь Ю. Ф.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і банківської справи,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна;
e-mail: gudz@donpiuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-8671-8937*

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНИ В ЧАСИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ

Анотація. Присвячено дослідженню інвестиційної спроможності небанківських фінансових інститутів України в часи фінансово-економічних криз. Наголошено, що попит на додаткові ресурси особливо посилюється під час технічного переоснащення економіки, що вимагає потужних інвестицій, а це, у свою чергу, продукує необхідність детального вивчення ролі небанківських фінансово-кредитних установ у забезпеченні постійного фінансування секторів економіки, виробничого процесу, економічно активних агентів. Проаналізовано основні індикатори розвитку небанківського фінансового сектору в період із 2006 року до 2016-го, такі як чисельність небанківських фінансових інститутів (страхових компаній, лізингових компаній, фінансових компаній, кредитних спілок та ломбардів), обсяги їхніх операцій, фінансові результати діяльності. Окреслено чинники, які послабили функціональну спроможність небанківських фінансових інститутів щодо трансформації заощаджень в інвестиції. Наведено розрахунки окремих показників і коефіцієнтів розвитку небанківського фінансового сектору України у 2008—2016 рр., які демонструють прояви наявних проблем у діяльності небанківських фінансових інститутів, а саме: коефіцієнт монетизації економіки, співвідношення активів сектору небанківських фінансових установ до ВВП країни, частка акцій та облігацій в активах небанківських фінансових установ, частка депозитів і грошових коштів в активах небанківських фінансових установ, та ін. На основі їхнього аналізу визначено чинники, які стали на заваді процесу розвитку небанківських фінансових інститутів в Україні. Наголошено, що, незважаючи на наявні проблеми, небанківські фінансові інститути мають достатній потенціал розширення інвестиційної діяльності за умов їхньої концентрації та нарощування активів, завдяки особливостям функціонування. Хоч і існує високий рівень конкуренції з боку банківських установ, небанківські фінансові інститути мають значні переваги, адже їхня особливість —

кредитування у невеликих обсягах. Саме завдяки цьому вони можуть зміцнити свої конкурентні позиції в майбутньому.

Ключові слова: небанківські фінансові інститути, страхова компанія, лізингова компанія, фінансова компанія, кредитні спілки, ломбарди.

Формул: 0; рис.: 8; табл.: 3; бібл.: 12.

Niezviestna O. V.

*Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Acting Director Educational and Scientific Institute of Economics and Entrepreneurship,
Donetsk National University of Economy and Trade
named after M. Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine;
e-mail: niezviestna@donnuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0002-6135-6524*

Slobodyanyuk N. O.

*Doctor of Economics, Associate Professor,
Head of the Finances and Banking Department,
Donetsk National University of Economy and Trade
named after M. Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine;
e-mail: slobodyanyuk@donnuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0002-0803-9423.*

Voloshyna S. V.

*Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Head of the Department of Entrepreneurship and Trade,
Donetsk National University of Economy and Trade
named after M. Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine;
e-mail: voloshyna@donnuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-7148-6923*

Gudz Yu. F.

*Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor Department of Finance and Banking
Donetsk National University of Economy and Trade
named after M. Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine;
e-mail: gudz@donnuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-8671-8937*

THE RESEARCH OF INVESTMENT CAPACITY OF NON-BANKING FINANCIAL INSTITUTIONS OF UKRAINE DURING FINANCIAL AND ECONOMIC CRISIS

Abstract. The article is devoted to the research of the investment capacity of non-banking financial institutions of Ukraine during the financial and economic crises. The authors emphasize that the demand for the additional resources is especially intensified during the technical re-equipment of the economy, which requires the powerful investments, which, in turn, produces the need for a detailed study of the role of non-banking financial and credit institutions in ensuring the continued financing of the sectors of the economy, the production process, the economically active agents. The main indicators of the development of the non-banking financial sector such as the number of non-banking financial institutions (insurance companies, leasing companies, financial companies, credit unions and pawnshops), the volumes of their operations, the financial results of their activity within the period of 2006—2016, have been analyzed. There have been outlined the factors that weakened the functional capacity of the non-banking financial institutions as to the transformations of savings in investments. The calculations of the certain indicators and indices for the development of the non-banking financial sector of Ukraine within the period of 2008-2016 which demonstrate the existence of the definite problems in the activities of the non-banking financial institutions, namely, the index of the economy monetization, the ratio of assets of the non-banking financial institutions sector to the country's GDP, the share of stocks and bonds in the assets of the non-banking financial institutions, the share of deposits and cash in the assets of the non-banking financial institutions, etc. It is emphasized that despite the existing problems, the non-banking financial institutions have the

sufficient potential for the expansion of the investment activity under conditions of their concentration and the increase of the assets, due to the peculiarities of functioning. Although there is a high level of the competition from the banking institutions, the non-banking financial institutions have the significant advantages, as their feature is small-scale lending. That is the reason because of which they can strengthen their competitive position in the future.

Keywords: non-banking financial institutions, insurance company, leasing company, financial company, credit unions, pawnshops.

JEL Classification E22, G22, G23

Formulas: 0; fig.: 8, tabl.: 3, bibl.: 12.

Неизвестная Е. В.

*кандидат экономических наук, доцент,
и.о. директора Учебно-научного института экономики и предпринимательства,
Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского, г. Кривой Рог, Украина;
e-mail: nieizviestna@donnuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0002-6135-6524*

Слободянюк Н. А.

*доктор экономических наук, доцент,
заведующий кафедрой финансов и банковского дела,
Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского, г. Кривой Рог, Украина;
e-mail: slobodyanyuk@donnuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0002-0803-9423.*

Волошина С. В.

*кандидат экономических наук, доцент,
заведующая кафедрой предпринимательства и торговли,
Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского, г. Кривой Рог, Украина;
e-mail: voloshyna@donnuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-7148-6923*

Гудзь Ю. Ф.

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансов и банковского дела,
Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского, г. Кривой Рог, Украина;
e-mail: gudz@donnuet.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-8671-8937*

ИССЛЕДОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ СПОСОБНОСТИ НЕБАНКОВСКИХ ФИНАНСОВЫХ ИНСТИТУТОВ УКРАИНЫ ВО ВРЕМЕНА ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ КРИЗИСОВ

Аннотация. Посвящено исследованию инвестиционной способности небанковских финансовых институтов Украины во времена финансово-экономических кризисов. Проанализированы основные индикаторы развития небанковского финансового сектора в период с 2006 по 2016 года. Очерчены факторы, которые ослабили функциональную способность небанковских финансовых институтов трансформировать сбережения в инвестиции. Приведены расчеты отдельных показателей и коэффициентов развития небанковского финансового сектора Украины за 2008—2016 гг., которые демонстрируют проявления имеющихся проблем в деятельности небанковских финансовых институтов. Акцентировано, что небанковские финансовые институты имеют достаточный потенциал расширения инвестиционной деятельности при условиях их концентрации и наращивания активов, а также благодаря особенностям функционирования.

Ключевые слова: небанковские финансовые институты, страховая компания, лизинговая компания, финансовая компания, кредитные союзы, ломбарды.

Формул: 0; рис.: 8; табл.: 3; библи.: 12.

Вступ. Кредитна система України — ключова сфера національної економіки, де в останні роки відбуваються кардинальні перетворення. Радикальним чином змінюється сама кредитна система, впроваджуються нові види кредитування і розрахунків, на новий рівень переходять взаємовідносини між фінансово-кредитними установами і їх клієнтами, осучаснюються пропорції між фінансами і кредитом.

Складна фінансово-економічна ситуація, переформатування ринку, потребують новітніх форм грошово-кредитних відносин. При цьому, основним джерелом задоволення потреб у грошових ресурсах виступає кредит, оскільки суб'єктам підприємництва не вистачає власних коштів на забезпечення інвестиційного процесу і поточної основної діяльності навіть при найвищому рівні самофінансування.

Попит на додаткові ресурси особливо посилюється під час технічного переоснащення економіки, що вимагає потужних інвестицій, а це, в свою чергу, продукує необхідність детального вивчення ролі небанківських фінансово-кредитних установ у забезпеченні постійного фінансування секторів економіки, виробничого процесу, економічно активних агентів.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Проблемам діяльності фінансово-кредитних установ та кредитної системи в цілому щодо спрямування інвестиційних ресурсів в національну економіку через механізми фінансового ринку присвячені роботи багатьох вітчизняних науковців — Брегеда О.А., Гриценко О.І., Диби О.М., Мігус І.П., Ніколаєвої А.М., Рубанова П.М., Харламової А.О., Черкасової С.В., та інших. Проте, не втрачають актуальності дослідження, пов'язані з функціональною спроможністю небанківських фінансових інститутів України щодо трансформації заощаджень в інвестиції в часи фінансово-економічних криз.

Метою статті є дослідження тенденцій розвитку небанківського фінансового сектору і на цій основі оцінювання можливостей його впливу на фінансування національної економіки під час фінансово-економічних криз.

Результати дослідження. Не викликає сумнівів той факт, що кредитна система України нині функціонує у складних економічних умовах. Сукупність факторів, таких як структурні перебудови в економіці, її орієнтація на забезпечення роботи військово-промислового сектору, політичні зрушення, девальвація гривні, зумовлює необхідність фінансово-кредитним установам підлаштовувати свою діяльність під мінливі обставини. Це не могло не позначитися на основних індикаторах розвитку небанківського фінансового сектора.

Так, за результатами 2018 року кількість фінансово-кредитних установ, що знаходяться у Державному реєстрі фінансових установ складає 2014 суб'єкти, що на 111 установ менше, ніж за 2016 рік. Хоча і така їх кількість демонструє той факт, що незважаючи на непросту економічну ситуацію в країні, спостерігається зацікавленість інституцій до роботи на ринку фінансових послуг.

Найбільшим за кількістю функціонуючих фінансово-кредитних установ та обсягом активів на небанківському фінансовому ринку є сектор страхових компаній (рис. 1).

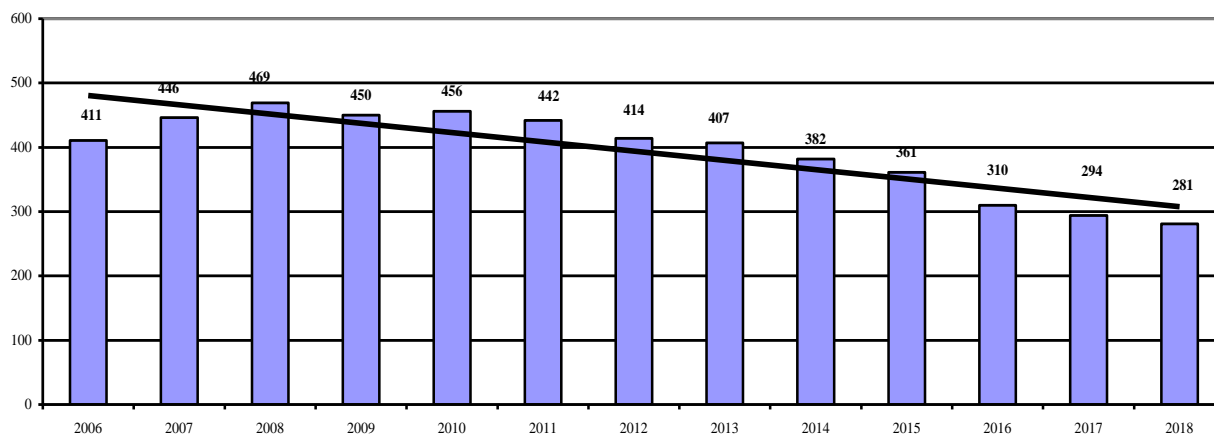

Рис. 1. Динаміка чисельності страхових компаній на фінансовому ринку України, 2006—2018 роки (станом на кінець року)
Джерело: Складено за [1; 9—11].

За результатами рис.1 видно, що кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення. Так, за 2018 рік порівняно з 2017 роком кількість страхових компаній зменшилась на 13, за 2016 рік — на 29, порівняно з 2015 роком кількість компаній зменшилася на 80 страхових компаній, порівняно з 2014 роком зменшилася на 101 страхову компанію, порівняно з 2013 роком — більше ніж 150. Скорочення числа страхових компаній почалось ще з 2009 року, в період світової фінансової кризи, і відбувалось неоднаковими темпами. Так, відповідно у 2011 році в порівнянні з 2010 р. число компаній зменшилось на 3%, у 2012 році — вже на 6%, у 2013 році відбулось сповільнення динаміки — лише 7 страховиків вийшли з ринку, що склало 1,69% від їх загальної кількості. У 2014 році число страхових компаній у складі кредитної системи знову зменшується на 6%, у 2015 році — на 3,66%, у 2016 — на 14,72%, у 2017 — на 5,16%, у 2018 — на 4,42%. Така ситуація свідчить про те, що умови, функціонування страхового ринку та його суб'єктів, примушують останніх розпочинати процедуру ліквідації.

На рис. 2 згруповано показники діяльності страхових компаній в Україні за останні 11 років.

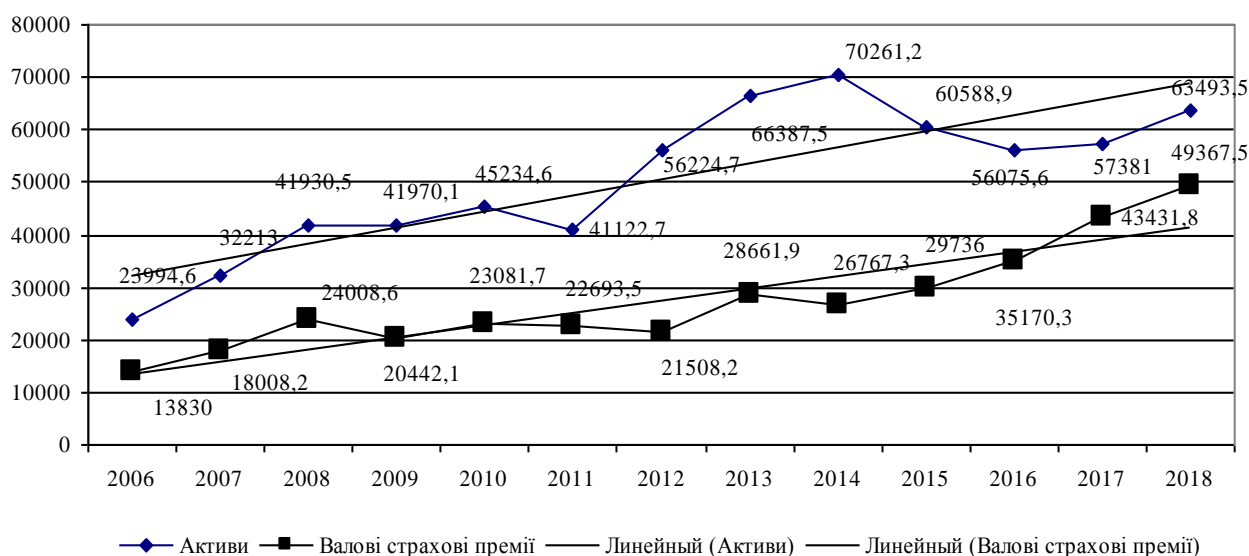

Рис. 2. Показники діяльності страхових компаній за 2006—2018 роки (станом на кінець року), млн грн
Джерело: Складено за [1].

За даними рис. 2 ми можемо стверджувати, що незважаючи на скорочення кількості страхових компаній, їх активи мають тенденцію до збільшення. Цей факт є свідченням того, що зазначені інституції мають ресурси для здійснення інвестицій у економіку України, адже надання страхових послуг та інвестиційна діяльність є рівнозначними складовими страхового бізнесу. Станом на кінець 2013 року активи страхових компаній за даними фінансової звітності становили 66387,5 млн. грн., при чисельності компаній 407. На кінець 2014 року число страховиків зменшилось до 382, проте їх активи становили 70261,2 млн. грн., що на 6% більше попереднього періоду. Станом на кінець 2018 року працювала 281 страхова компанія із загальною сумою активів 63493,5 млн. грн. Зауважимо, що на кінець 2018 року кількість страхових компаній є найменшою за період останніх 13 років.

Рис. 2 демонструє повторення тенденцій руху обсягів активів страховиків у русі обсягів валових страхових премій до кінця 2011 р. Проте критичним був 2012 р., коли обсяг страхових премій зменшився на 1185,3 млн. грн., або на 5%, майже зрівнявшись з показником 2009 р., тоді як активи страховиків зростали. Така сама ситуація простежувалась і у 2014—2016 роках, коли на фоні збільшення обсягів страхових премій, активи страховиків продовжили падіння. Починаючи з 2017 року спостерігаємо однакових рух активів страхових компаній та обсягів страхових премій у бік зростання.

Кредитні спілки поряд зі страховими компаніями становлять потужну ланку кредитної системи України і мають достатньо впливу на розвиток фінансової підтримки національної

економіки. Основні показники щодо кредитних спілок за 2006—2018 рр. наведено на рис. 3.

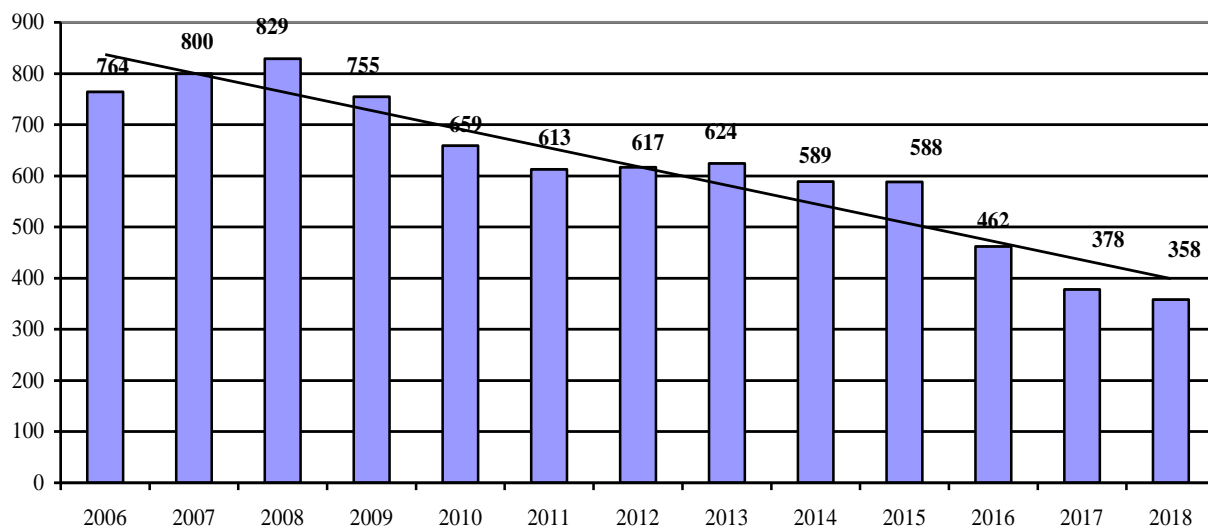

Рис. 3. Динаміка чисельності кредитних спілок в Україні за 2006—2018 роки (станом на кінець року)
Джерело: Складено за [1; 6; 7].

Як свідчать дані *рис. 3*, ми спостерігаємо повільне зменшення кількості цього виду фінансово-кредитних установ, так само, як і страхових компаній. Скорочення чисельності кредитних спілок, як і страховиків, розпочалося з 2009 року і на кінець 2018 року їх кількість є найменшою за період останніх 13 років. Хоча кредитні спілки неприбуткові організації, збитковість для них також є небажаною. Динаміку показників діяльності кредитних спілок в Україні за 2006—2018 роки наведено на рис. 4.

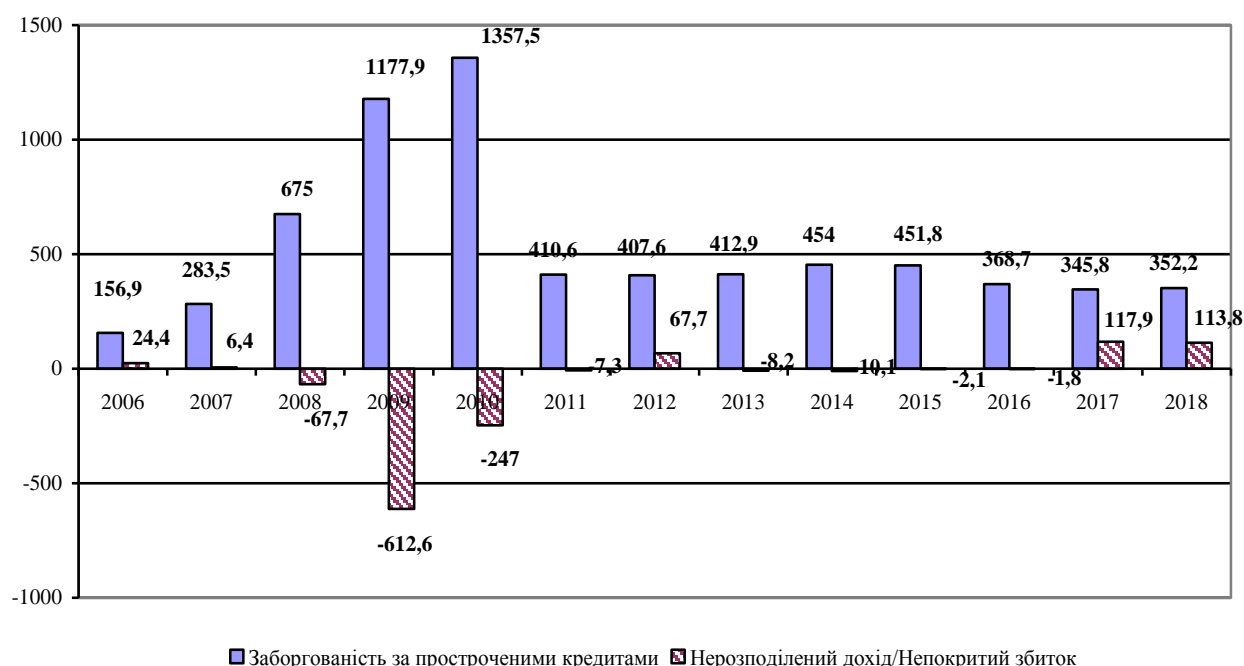

Рис. 4. Динаміка показників діяльності кредитних спілок в Україні за 2006—2018 роки (станом на кінець року), млн грн
Джерело: Складено за [1; 6; 7].

Як свідчать дані *рис. 4*, виникнення непокритих збитків у кредитних спілок прямо пов'язано з обсягами заборгованості за простроченими кредитами. Виникнення простроченої заборгованості припадає знов таки на періоди фінансових криз в економіці України. Доцільно прослідкувати динаміку обсягів кредитів, наданих членам кредитних спілок в Україні за останні 13 років (*рис. 5*).

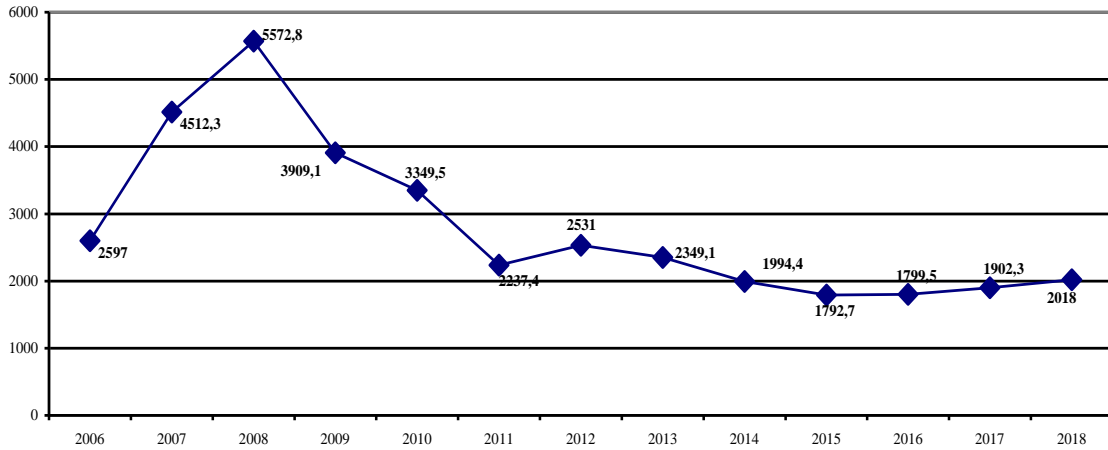

Рис. 5. Динаміка обсягів кредитів, наданих членам кредитних спілок в Україні за 2006—2018 роки (станом на кінець року), млн грн

Джерело: Складено за [1].

Як свідчать дані рис. 5, після 2008 року простежується поступове скорочення обсягів кредитування членів кредитних спілок. За 2018 рік в порівнянні з 2008 р. обсяги наданих кредитів впали на 3554,8 тис. грн., або більш як у 2,5 раза. Така ситуація на фоні значних обсягів прострочених кредитів пояснює збитковість діяльності кредитних спілок в період 2008—2016 роки.

Не менш важливою ланкою кредитної системи є наявність в ній фінансових та лізингових компаній, які разом з банками та кредитними спілками активно кредитують суб'єктів національної економіки. Динаміка кількості лізингових та фінансових компаній за останні 13 років представлена на рис. 6.

Фінансові компанії являють собою професійних учасників фінансового ринку, які пропонують послуги із здійснення факторингових, гарантійних операцій, залучення фінансових активів підприємств і організацій із зобов'язаними щодо повернення їх у майбутньому; надають послуги з обміну валют, здійснюють переказ грошових коштів, займаються адмініструванням фінансових активів для купівлі товарів в групах, тощо. Як бачимо з рис. 6, кількість фінансових компаній протягом аналізованого періоду поступово зростає. Значно збільшилась їх кількість на протязі 2015 року — на 37,59% в порівнянні з 2014 роком, за 2016 рік їх кількість зросла на 46,2% в порівнянні з 2015 р., за 2018 р. в порівнянні з 2016 р. — на 16,16%. Що стосується лізингових компаній, то період стрімкого зростання чисельності припадає на 2008 та 2012 роки; їх число на протязі 2014—2015 рр. залишалося майже незмінним, проте, у 2016 році відбулося стрімке скорочення їх кількості (на 24,63%). Тенденція до скорочення збереглася і протягом 2017—2018 р., що є свідченням наявності нестабільних умов для функціонування таких компаній на ринку.

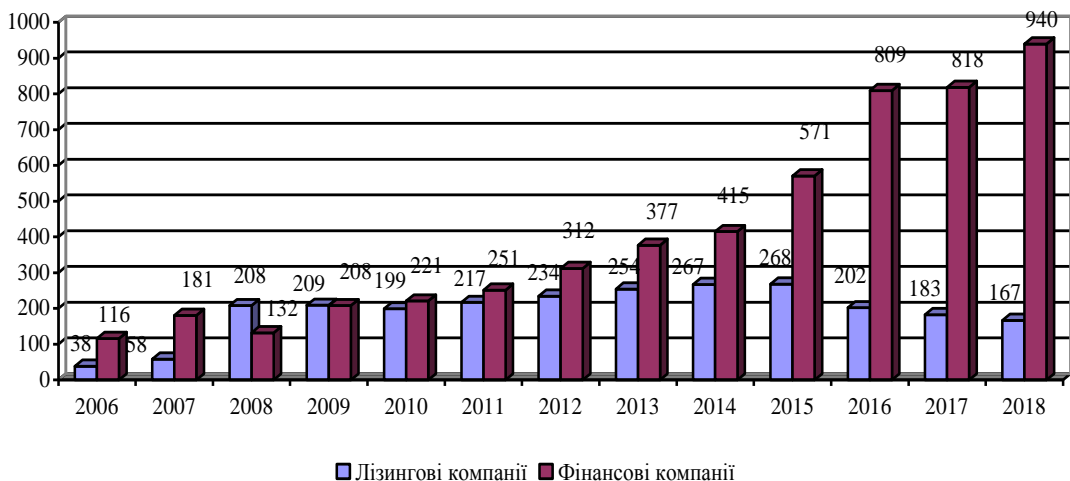

Рис. 6. Динаміка чисельності лізингових та фінансових компаній за 2006—2018 роки (станом на кінець року)
Джерело: Складено за [1; 3—5].

У табл. 1 міститься інформація про обсяги фінансових послуг, що надавались фінансовими компаніями у 2016—2018 роках. За інформацією таблиці ми можемо зробити висновки про те, що найбільше збільшення в обсягах серед фінансових послуг мають послуги з надання позик, показник яких стабільно зростає. В порівнянні з 2017 роком показник 2018 року збільшився в 1,7 раза.

Таблиця 1

Інформація про обсяги і види фінансових послуг, наданих фінансовими компаніями (станом на кінець року), млн грн

Вид фінансової послуги	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Станом на 31.12.2018	Темпи приросту (2018/ 2017)	
				Абсолютний	%
Надання позик	5 783,1	27 382,6	47 856,9	20 474,3	74,8
Фінансовий лізинг (вартість укладених договорів фінансового лізингу)	67,3	153,4	673,8	520,4	339,2
Надання гарантій та поручительств	1 961,5	5 455,0	9 474,9	4 019,9	73,7
Факторинг	16 887,5	31 363,4	48 105,0	16 741,6	53,4
Залучення фінансових активів юридичних осіб із зобов'язанням щодо наступного їх повернення	2 551,9	705,7	50,5	-655,2	-92,8
Адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах	420,9	487,7	258,7	-229,0	-47,0

Джерело: [5].

Також мають попит послуги з факторингу, що є результатом наявності проблематики неповернення дебіторської заборгованості контрагентами виробників чи постачальників продукції у належні терміни, що змушує останніх звертатися до факторингових компаній.

Вартість укладених договорів з фінансового лізингу три роки поспіль знаходиться на неприйнятно низькому рівні, що є свідченням відсутності зацікавленості цим видом послуг з боку економічних суб'єктів.

Загалом, за 2018 рік відбулося незначне зростання активів фінансових компаній на 16,5% (17788,4 млн. грн.), що свідчить про відносно помірний попит на їх послуги і звуження можливостей підтримки ними суб'єктів національної економіки.

Ломбарди поряд із кредитними спілками відносять до категорії парабанків і виконують функцію забезпечення економічно активних агентів фінансовими ресурсами під заставне майно.

Динаміку числа ломбардів в Україні за 2006—2018 роки представлено на рис. 7, з якого ми можемо зробити висновок про повільне збільшення кількості зазначених фінансових посередників починаючи з 2008 року.

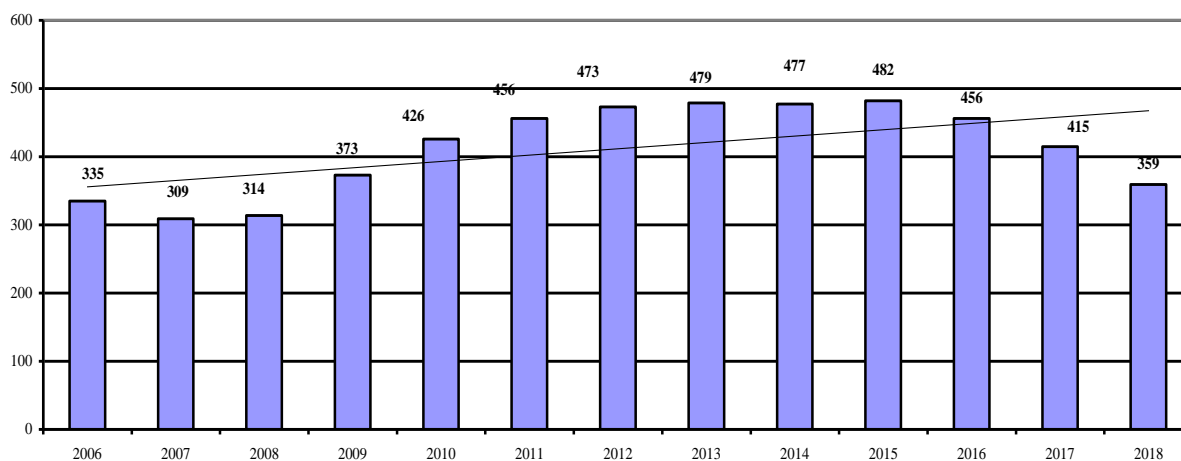

Рис. 7. Динаміка чисельності ломбардів в Україні за 2006—2018 роки (станом на кінець року)

Джерело: Складено за [1; 3; 4; 8].

У табл. 2 міститься інформація про обсяги фінансових послуг, що надавались ломбардами у 2015—2018 роках.

Таблиця 2

Показники діяльності ломбардів

Показники	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Станом на 31.12.2018	Темпи приросту			
				31.12.2017/ 31.12.2016		31.12.2018/ 31.12.2017	
				Абсолютний	%	Абсолютний	%
Сума наданих фінансових кредитів під заставу (млн. грн.)	16 718,0	16 389,0	16 442,3	-329,0	-2,0	53,3	0,3
Кількість наданих фінансових кредитів під заставу, тис. шт.	11 943,6	12 226,3	11 749,5	282,7	2,4	-476,8	-3,9
Сума погашених фінансових кредитів (млн. грн.), у тому числі:	16 414,7	16 395,9	16 139,7	-18,8	-0,1	-256,2	-1,6
<i>погашено за рахунок майна, наданого в заставу</i>	1 837,4	2 081,5	1 742,8	244,1	13,3	-338,7	-16,3
Кількість договорів, погашених за рахунок майна, наданого в заставу, (тис.	1 264,7	1 530,8	1 155,5	266,1	21,0	-375,3	-24,5

Джерело: [4].

За інформацією табл. 2 ми можемо зробити висновки про те, що приросту загальних обсягів кредитування на ринку ломбардних послуг не відбулося. Такі показники, як обсяг наданих фінансових кредитів під заставу та обсяг погашених фінансових кредитів, зменшились на 2% та 0,1% відповідно у 2017 році. У 2018 р. обсяг погашених фінансових кредитів зменшився відповідно на 1,6%. Показник чисельності договорів, погашених за рахунок майна, наданого в заставу, також зменшився на 3,9%. Таким чином, ломбардний бізнес продовжує розвиток у складних для фінансових установ економічних умовах.

На рис. 8 наведено динаміку основних показників функціонування ломбардів в Україні.

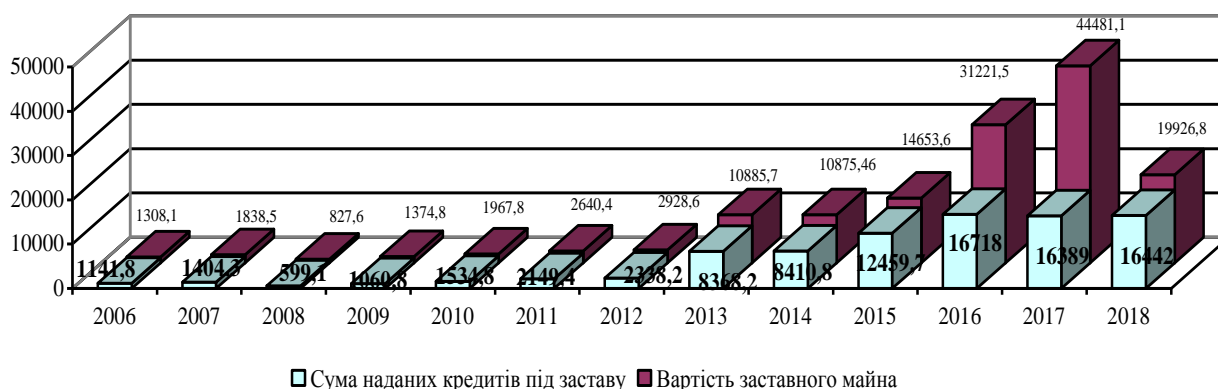

Рис. 8. Динаміка показників діяльності ломбардів в Україні за 2006—2018 роки (станом на кінець року), млн грн

Джерело: Складено за [1; 3; 4; 8].

Зауважимо, що значним є різке зростання у 2013 році суми наданих фінансових кредитів під заставу — на 258% порівняно із 2012 роком. У 2014 році збільшення даного показника було несуттєвим — лише 0,5%, однак позитивна динаміка продовжилась і у 2015-2016 роках. Далі спостерігаємо поступове зменшення суми кредитів до рівня 11,15 у 2017-2018 рр. Аналогічна тенденція простежувалась і відносно показника вартості майна, прийнятого у заставу.

Загалом же, в умовах фінансових труднощів, які нині відчуває значна частина населення

країни, послуги ломбардів користуються популярністю та користуються попитом більш ніж інші фінансові продукти.

Як показує проведене дослідження, за десять років з початку глобальної економічної кризи 2008 р., що припадають на кінець 2018 р., потужного розвитку небанківських фінансових інститутів в Україні не відбулося. На заваді такому процесу стала низка чинників, серед яких найважливішими виявилися наступні:

1. *Скорочення кількості небанківських фінансових установ.*

2. *Низькі темпи нарощування активів*, що напряму пов'язане з низьким рівнем капіталізації фінансово-кредитних установ, обсягами залучених ресурсів, сформованих страхових резервів.

3. *Нездатність переважної кількості небанківських фінансових інституцій конкурувати з банківськими установами.* Зазначене домінуюче становище банків обумовлено наступними чинниками:

- значна кількість діючих банків пройшла тривалий шлях формування і показала себе на фінансовому ринку як надійні фінансові посередники;

- більш високий рівень довіри до банків з боку фізичних і юридичних осіб, ніж до небанківських фінансово-кредитних установ;

- незначний рівень обізнаності населення про діяльність небанківських фінансових інститутів і завдання, які вони можуть вирішувати;

- орієнтація переважного числа вкладників на короткострокове (до року) розміщення коштів, що суперечить інвестиційній спрямованості послуг страхування життя, адже така діяльність передбачає залучення коштів на період не менше 10 років.

4. *Погіршення фінансових результатів діяльності* внаслідок зниження попиту на страхові і лізингові послуги, поганої якості кредитів, що були надані кредитними спілками та фінансовими компаніями, та зменшення їх обсягу взагалі.

5. *Недостатня ефективність державного регулювання фінансового ринку*, що зумовлює недовіру споживачів фінансових послуг і заважає розвитку небанківського фінансового сектора.

Окреслені чинники послабили функціональну спроможність небанківських фінансових інститутів щодо трансформації заощаджень в інвестиції. Формальними ознаками функціонального послаблення сектора небанківських фінансових установ України стали зниження рівня монетизації та кількох інших важливих показників, які відображають його роль в акумуляції фінансових ресурсів та їх перерозподілі (табл. 3).

Таблиця 3

Окремі показники та коефіцієнти розвитку небанківського фінансового сектору України у 2008—2018 рр. (станом на кінець року)

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ВВП країни, млрд. грн.	948,1	913,4	1082,6	1302,1	1408,9	1455,0	1566,7	1979,5	2383,1	2983,9	3558,7
Коефіцієнт монетизації, %	54,4	53,4	55,2	52,7	54,8	62,5	61,0	50,2	46,2	39,4	36,0
Зростання активів сектору небанківських фінансових установ, %	289,9	116,0	117,7	111,3	119,3	108,4	116,5	101,4	95,9	110,3	105,9
Співвідношення активів сектору небанківських фінансових установ до ВВП	0,02	0,03	0,03	0,02	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02
Співвідношення капіталізації лістингових компаній до ВВП,	16,1	12,6	15,9	13,7	19,7	23,7	19,7	3,2	0,8	0,8	0,8
Частка акцій та облігацій в активах небанківських фінансових установ, %	22,8	20,7	21,0	21,6	21,8	22,1	23,4	21,9	23,3	22,0	20,7
Частка депозитів і грошових коштів в активах небанківських фінансових установ, %	9,5	7,0	7,0	7,2	5,8	6,6	6,5	6,3	5,8	5,7	5,0

Джерело: Складено за [1; 2; 12].

Рівень монетизації економіки дозволяє здійснити оцінювання спроможності держави здійснювати запозичення на внутрішньому ринку. В країнах з розвинутою економікою, в яких ефективно функціонує фінансовий сектор, рівень монетизації достатньо високий. Низький рівень монетизації є негативним явищем, притаманний країнам з менш розвинутими економіками, і свідчить про штучний дефіцит грошей, обмеження економічного зростання, ускладнення припливу інвестицій. Дані табл. 3 свідчать про поступове зниження рівня монетизації починаючи з 2014 року, що означає послаблення ролі фінансового сектору у фінансуванні продуктивного капіталу (активів сектора нефінансових компаній), темпи зростання яких значно уповільнились порівняно з періодом до фінансово-економічної кризи 2014—2015 р., як і темпи зростання активів небанківських фінансових установ. Зміна обсягів активів небанківських фінансових установ відносно ВВП країни свідчить про падіння або підвищення інвестиційного потенціалу цих посередників. За даними табл. 3 ми можемо зробити висновки про незначний інвестиційний потенціал сектору небанківських фінансових установ, оскільки сукупні активи таких інституцій протягом 2008—2018 р. не зростали відносно ВВП країни. Фінансово-економічна криза 2014—2015 р. призвела до падіння частки депозитів та грошових коштів у портфелях небанківських фінансових установ, що знижує як дохідність цих посередників, так і їх інвестиційний вплив на реальний сектор. Це простежується і в тому факті, що значно послабилася роль фондового ринку у фінансуванні нефінансових корпорацій та економічному розвитку, що відобразилось у стрімкому зниженні в 2015 р. та 2016 р. співвідношення капіталізації лістингових компаній до ВВП — з 19,7 до 3,2 та 0,8% ВВП відповідно. Відносно постійною протягом 2008—2018 років залишалася частка акцій та облігацій в інвестиційних портфелях небанківських фінансових установ, що є позитивним моментом і сприяє підвищенню капіталізації підприємств реального сектора і диверсифікації джерел отримання фінансових ресурсів. Таке розбалансування, а саме висока питома вага грошових коштів і депозитів в активах небанківських фінансових установ та постійна частка акцій та облігацій в їхніх активах, свідчить про наявність «інституційного вакууму» механізмів інвестування грошей.

Висновки. Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що національний небанківський фінансовий сектор функціонує в умовах економічної та політичної нестабільності та перебуває у стресовому стані, особливо після подій 2014 року. Це проявляється у скороченні кількості небанківських фінансових установ та зниження ефективності їх діяльності. Зовнішніми проявами наявних проблем в діяльності небанківських фінансових інститутів стали падіння темпів зростання їх активів, демонетизація економіки. Небанківським фінансовим посередникам важко виконувати свої функції, оскільки вони є вузькоспеціалізованими. Причиною того є не лише низький рівень довіри до них з боку споживачів послуг, а і загальноекономічна нестабільність. Проте, небанківські фінансові інститути мають достатній потенціал розширення інвестиційної діяльності за умов їх концентрації та нарощування активів. Хоч і існує високий рівень конкуренції з боку банківських установ, небанківські фінансові інститути мають значні переваги, адже їх особливість — кредитування у невеликих обсягах, що створює попит на ресурси з боку малих та середніх підприємств, фізичних осіб. Саме завдяки цьому вони можуть зміцнити свої конкурентні позиції в майбутньому.

Література

1. Річні звіти Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс] // Матеріали офіційного сайту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. — Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/richni-zviti-nackomfinposlug.html>.
2. Огляди фінансових корпорацій [Електронний ресурс] // Матеріали офіційного сайту Національного банку України. — Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/files/3.1-Monetary_Statistics.xls.
3. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2016 рік [Електронний ресурс] // Матеріали офіційного сайту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. — Режим доступу : https://www.nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/FK_4%20%D0%BA%D0%B2_2016.pdf.
4. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2017 рік [Електронний ресурс] // Матеріали офіційного сайту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. — Режим доступу : https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/OsnPokazn/FK_4%20%D0%BA%D0%B2_2017.pdf.
5. Підсумки діяльності фінансових компаній та юридичних осіб (лізингодавців) за 2018 рік [Електронний ресурс]

// Матеріали офіційного сайту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. — Режим доступу : https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_IV%20kv_2018.pdf.

6. Підсумки діяльності кредитних спілок за 2017 рік [Електронний ресурс] // Матеріали офіційного сайту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. — Режим доступу : https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/KS/ks_2017.pdf.

7. Підсумки діяльності кредитних спілок за 2018 рік [Електронний ресурс] // Матеріали офіційного сайту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. — Режим доступу : https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/KS/ks_9%20mis%202018.pdf

8. Підсумки діяльності ломбардів за 2018 рік [Електронний ресурс] // Матеріали офіційного сайту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. — Режим доступу : https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/Lomb/lombard_2018.pdf.

9. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/sk_%202016.pdf.

10. Підсумки діяльності страхових компаній за 2017 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://forinsurer.com/files/file00634.pdf>.

11. Підсумки діяльності страхових компаній за 2018 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://forinsurer.com/files/file00654.pdf>.

12. Валовий внутрішній продукт [Електронний ресурс] // Матеріали офіційного сайту Державної служби статистики України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття рекомендована до друку 10.09.2019

© *Неізвестна О. В., Слободянюк Н. О.,
Волошина С. В., Гудзь Ю. Ф.*

References

1. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. (n. d.). Richni zvity Natskomfinposluh [Annual reports of the National Financial Services Commission]. *nfp.gov.ua*. Retrieved from <http://nfp.gov.ua/content/richni-zvity-nackomfinposlug.html> [in Ukrainian].

2. Natsionalnyi bank Ukrainy. (n. d.). Ohliady finansovykh korporatsii [The reviews of the financial corporations]. *www.bank.gov.ua*. Retrieved from http://www.bank.gov.ua/files/3.1-Monetary_Statistics.xls [in Ukrainian].

3. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. (2016). Pidsumky diialnosti finansovykh kompanii, lombardiv ta yurydychnykh osib (lizynhodavtsiv) za 2016 rik [Summary of activities of financial companies, pawnshops and legal entities (lessors) for 2016]. *www.nfp.gov.ua*. Retrieved from https://www.nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/FK_4%20%D0%ba%D0%b2_2016.pdf [in Ukrainian].

4. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. (2017). Pidsumky diialnosti finansovykh kompanii, lombardiv ta yurydychnykh osib (lizynhodavtsiv) za 2017 rik [Results of activity of financial companies, pawnshops and legal entities (lessors) for 2017]. *www.nfp.gov.ua*. Retrieved from https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/OsnPokazn/FK_4%20%D0%BA%D0%B2_2017.pdf [in Ukrainian].

5. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. (2018). Pidsumky diialnosti finansovykh kompanii ta yurydychnykh osib (lizynhodavtsiv) za 2018 rik [Results of activity of financial companies and legal entities (lessors) for 2018]. *www.nfp.gov.ua*. Retrieved from https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_IV%20kv_2018.pdf [in Ukrainian].

6. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. (2017). Pidsumky diialnosti kredytnykh spilok za 2017 rik [Summary of the activities of credit unions for 2017]. *www.nfp.gov.ua*. Retrieved from https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/KS/ks_2017.pdf [in Ukrainian].

7. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. (2018). Pidsumky diialnosti kredytnykh spilok za 2018 rik [Summary of the activities of credit unions for 2018]. *www.nfp.gov.ua*. Retrieved from https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/KS/ks_9%20mis%202018.pdf [in Ukrainian].

8. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. (2018). Pidsumky diialnosti lombardiv za 2018 rik [Summary of the activity of pawnshops for 2018]. *www.nfp.gov.ua*. Retrieved from https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/Lomb/lombard_2018.pdf [in Ukrainian].

9. Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii za 2016 rik [The results of activity of the insurance companies for 2016 year]. (2016). *nfp.gov.ua*. Retrieved from https://nfp.gov.ua/files/sk_%202016.pdf [in Ukrainian].

10. Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii za 2017 rik [The results of activity of the insurance companies for 2017 year]. (2017). *forinsurer.com*. Retrieved from <https://forinsurer.com/files/file00634.pdf> [in Ukrainian].

11. Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii za 2018 rik [The results of activity of the insurance companies for 2018 year]. (2018). *forinsurer.com*. Retrieved from <https://forinsurer.com/files/file00654.pdf> [in Ukrainian].

12. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n. d.). Valovi vnutrishnii produkt [Gross Domestic Product]. *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

The article is recommended for printing 10.09.2019

© *Неізвестна О. В., Слободянюк Н. О.,
Волошина С. В., Гудзь Ю. Ф.*